

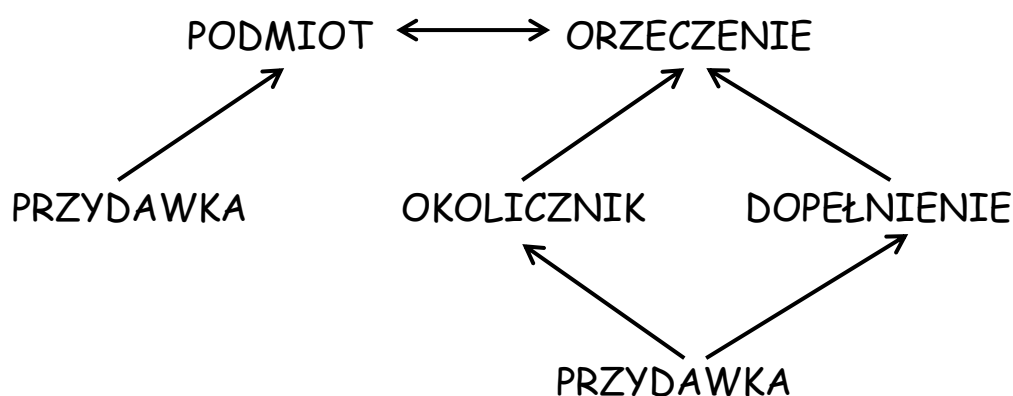
SKŁADNIA

Wypowiedzenie to grupa wyrazów powiązanych znaczeniowo i gramatycznie, wyrażających razem pewną informację.

W każdym zdaniu możemy wyróżnić poszczególne jego **CZĘŚCI** - wyrazy lub związki wyrazowe, które pełnią określone funkcje. **Analiza składniowa zdania**, czyli **rozbiór logiczny** pozwala dokładnie je rozpoznać i nazwać.

Wyróżniamy następujące części zdania:

PODMIOT - oznacza wykonawcę czynności. Wyróżniamy:

- **PODMIOT GRAMATYCZNY;**
  - odpowiada na pytanie mianownika: Kto? Co?
  - wyrażony jest zazwyczaj rzeczownikiem lub zaimkiem, np.
Zosia kupiła nowy zeszyt.
Ona rysuje piękne kwiaty.
- **PODMIOT DOMYŚLNY;**
  - możemy się go „domyślić” na podstawie formy orzeczenia i jego końcówki fleksyjnej, np.
Uczyliśmy się w szkole o budowie zdania. [My]
Wiedziałem o klasówce. [Ja]
- **PODMIOT LOGICZNY;**
  - wyrażony jest rzeczownikiem lub inną częścią mowy w dopełniaczu,
  - występuje często przy orzeczeniu wyrażającym informację o braku, przybywaniu, ubywaniu, np.
Zabrakło nam mleka.
Nie ma kota.
- **PODMIOT SZEREGOWY**
  - składa się z kilku członów równorzędnie połączonych, przede wszystkim spójnikami, np.
Wrona, wróbel i szpak siedzą na drucie.

ORZECZENIE - oznacza czynność, którą wykonuje podmiot.

Wyróżniamy orzeczenia:

- **ORZECZENIE CZASOWNIKOWE**
  - wyrażone pojedynczym wyrazem, który jest:
    - osobową formą czasownika: np. (Ona) **biegnie**.

- osobową formą czasownika z zaimkiem zwrotnym (czasowniki w stronie zwrotnej) np. *(Piotr) przebiera się.*
- osobową formą czasownika z partykułą „nie” np. *(Dzieciaki) nie przyjechały.*
- ORZECZENIE IMIENNE
  - złożone z łącznika wyrażonego osobową formą czasowników „stać się”, „zostać”, „być” oraz orzecznika - będącego najczęściej przymiotnikiem, rzeczownikiem, zaimkiem rzeczownym i przymiotnym, liczebnikiem, np.
    - To stało się nieznośne.* („stało się” - łącznik, „nieznośne” - orzecznik)
    - Kiedyś byłem mały.* („byłem” - łącznik, „mały” - orzecznik)

PRZYDAWKA

- odpowiada na pytania: jaki? jaka? jakie? który? która? które? czyj? czyja? czyje? ile? czego? z czego?
- Wyróżniamy przydawkę:
  - przymiotną (wyrażoną przymiotnikiem), np.
    - Dziś jest ładna pogoda.*
  - liczebną (wyrażoną liczebnikiem), np.
    - Odpowiada piąty uczeń.*
  - rzeczowną (wyrażoną rzeczownikiem w mianowniku), np.
    - Pani Zosia robi zakupy.*
  - dopełniaczową (wyrażoną rzeczownikiem w dopełniaczu), np.
    - Samochód taty stoi w garażu.*
  - przyimkową (wyrażoną wyrażeniem przyimkowym), np.
    - Mama kupiła mi zeszyt w kratkę.*

OKOLICZNIK

- W zależności na jakie pytanie odpowiada wyróżniamy okolicznik:
  - miejsca (gdzie?, dokąd?, skąd?, którędy?), np.
    - Idę do domu.*
  - czasu (kiedy?, od kiedy?, do kiedy?, jak długo?), np.
    - Wczoraj kupiłem samochód.*

- sposobu (jak?, w jaki sposób?), np.

*Piszę **czytelnie**.*

- celu (w jakim celu?, po co?), np.

*Idę **po truskawki**.*

- przyczyny (dlaczego?, z jakiego powodu?), np.

*Zmęczył się **od jazdy**.*

DOPEŁNIENIE

- Odpowiada na pytania przypadków zależnych, czyli wszystkich z wyjątkiem mianownika i wołacza: kogo? czego? komu? czemu? co? z kim? z czym? o kim? o czym?

Kot pije mleko.

Pies nie pije mleka.

Dziecko daje mamie prezent.

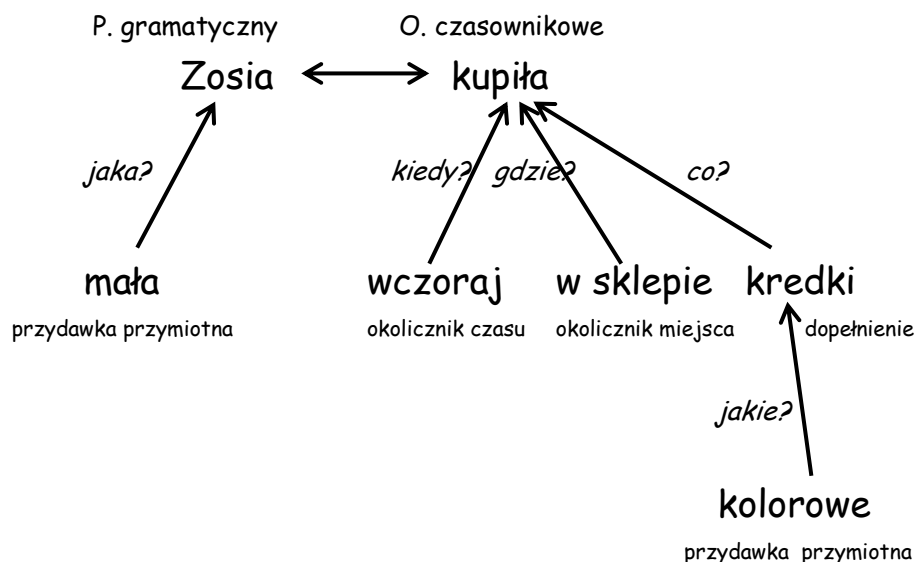
Marcin kieruje ciężarówką.

ANALIZA LOGICZNA ZDANIA POJEDYNCZEGO

PRZYKŁAD

P. O.

Wczoraj mała Zosia kupiła w sklepie kolorowe kredki.

W zdaniu wyróżniamy:

- ✓ grupę podmiotu (podmiot i wyrazy, które go określają);
- ✓ grupę orzeczenia (orzeczenie i wyrazy, które go określają).

Wyraz nadrzędny (N) to wyraz określany

Wyraz podrzędny (P) to wyraz określający

Podmiot z orzeczeniem tworzą w zdaniu związek główny.

Pozostałe części mowy tworzą związki poboczne.

ZWIĄZKI WYRAZOWE W ZDANIU POJEDYNCZYM

przykład:

Wczoraj mała Zosia kupiła w sklepie kolorowe kredki.

- ZWIĄZEK GÓWNY = PODMIOT + ORZECZENIE

Zosia kupiła

- ZWIĄZKI POBOCZNE

mała Zosia

wczoraj kupiła

kupiła w sklepie

kupiła kredki

kolorowe kredki

UWAGA: poszczególne części zdania wchodzą ze sobą w ścisłe relacje tworząc:

1. Związek zgody
2. Związek rządu
3. Związek przynależności

<u>Związek zgody</u>	<u>Związek rzędu</u>	<u>Związek przynależności</u>
- podmiot (poza logicznym) + orzeczenie, np. rower stał	- czasownik + dopełnienie, np. kupiłem czajnik;	- czasownik + okolicznik, np. idzie do sklepu, idzie szybko...
- rzeczownik + przymiotnik, np. kolorowe kredki;	- rzeczownik + wyrażenie przymikowe, np. sukienka w kropki;	
- rzeczownik + zaimek przymiotny, np. mój długopis.	- rzeczownik + rzeczownik (drugi rzeczownik nie w dopełniaczu).	

przykład:

Wczoraj mała Zosia kupiła w sklepie kolorowe kredki.

- ZWIĄZEK GÓWNY = PODMIOT + ORZECZENIE
Zosia kupiła - związek zgody
- ZWIĄZKI POBOCZNE
mała (P) Zosia (N) - związek zgody
wczoraj(P) kupiła (N) - związek przynależności
kupiła (N) w sklepie (P) - związek przynależności
kupiła (N) kredki (P) - związek rzędu
kolorowe (P) kredki (N) - związek zgody

CZĘŚCI MOWY A CZĘŚCI ZDANIA

Wczoraj mała Zosia kupiła w sklepie kolorowe kredki.

WYRAZY	CZĘŚCI ZDANIA	CZĘŚCI MOWY
Wczoraj	okolicznik czasu	przysłówek
mała	przydawka przymiotna	przymiotnik
Zosia	podmiot gramatyczny	rzeczownik
kupiła	orzeczenie czasownikowe	czasownik
w + sklepie	okolicznik miejsca	Przyimek + rzeczownik = wyrażenie przymikowe
kolorowe	przydawka przymiotna	przymiotnik
kredki	dopełnienie	rzeczownik

